

**Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi
a primi două numere unul după altul.**

Educațiunea intelectuală morală și fizică.

după H. Spencer.

(urmare)

După ideile noastre în privința educației trebuie ca lecțiile profesorului să se unească cu silințele copilului, de a face chipurile lucrurilor. Când după multă deprindere va fi căpătat oare cari idei despre proporție, va începe copilul a înțelege că corpurile își arată cele trei dimensiuni (lungimea, lățimea și înălțimea) în perspectivă. Și când după mai multe încercări chinezești și multe nereușite, pentru a arăta pe hîrtie chipul corpurilor așa cum se arată în perspectivă, se va fi format în capul lui o idee de ceea ce se cere să facă și va dori să reușască, îi vom putea da cea întâiu lecție despre perspectivă, prin ajutorul instrumentului ce se întrebuințază pentru a explica științific legile perspectivei. Mulțise vor spăimînta, dar experiența, de care vorbim iese lămurită și plină de interes pentru un copil cu inteligență obișnuită. Punem pe masă o foaie de sticlă și o așezăm vertical, punem de o parte o carte, de exemplu, de cealaltă stă copilul și să uită la carte fără să-și schimbe locul cit de puțin: îi zicem să însemneze pe sticlă unghiurile lucrului așezat de cealaltă parte a foiei de sticlă. Apoi îi zicem să unească unghiurile prin linii, și unindu-le vede că liniile trase urmează contururile lucrului așa cum îl vede. Atunci punind o coală de hîrtie pe fața foiei de sticlă întoarsă spre carte, va vedea că liniile trase înfășoșază foarte bine lucrul.—Prin acest mijloc schimbînd poziția lucrului de desemnat și observînd ce felii va fi chipul desemnat așa cum am spus vom ajunge a da copilului cunoștinți foarte lămurite și plăcute despre perspectivă fără să aibă nevoie să imiteze fără să înțeleagă desemnurile altora. De sigur că nu va fi nevoie de arătat copilului toate legile perspectivei dintr'o dată, ci încet încet, cînd va veni ocazia.—Prin acest chip copilul va ajunge să înțeleagă adevărata teorie a picturii,—adecă că trebuie să reprezinte lucrurile așa cum s'ar arăta proiectate pe o suprafață plană, așezată între dînsule și între ochiul nostru.

Iată un mijloc rațional de a face pe copii să capete cele întâiu idei despre geometrie, luat din scrierile D-lui Wyse.

„Copilul s'a deprins a întrebuința cuburi pentru a învăța aritmetica; să le întrebuințeze și pentru a căpăta elementele geometriei. Ași începe cu solidele, adecă tocmai din potrivă de cum

se face pretutident. Astfeliu mă scutesc de definiții absurde și explicări rele despre punct, linie, suprafață, cari sînt numai abstractii. Cubul are multe din elementele cele mai însemnate ale geometriei: puncte, linii drepte, linii paralele, unghiuri, paralelograme, etc, etc. Cubul nostru se poate desface. Copilul cunoaște părțile în care-l desfacem din numerațiune, și, acumă le poate să le compare și să cerceteze relațiunile dintre dîneze.... Apoi înna-intează de la cub la glob și capătă cunoștinți elementare despre cerc, despre curbe în general, etc, etc.

„După ce a înțeles solidele, putem să le înlocuim prin suprafețe plane. Trecerea poate fi ușurată. De pildă, tăem cubul în felii subțiri, și le punem pe hîrtie; copilul va vedea că sînt atîtea dreptunghiuri plane, cite felii. Astfeliu și cu alte soli de. Vom lucră cu globul tot în acest chip; copilul va vedea adevărata producere a suprafețelor, și mai pe urmă le va putea înțelege și abstract, fără solide.

„După ce cunoaște alfabetul geometriei și poate ceti această știință, începe a o scrie.

„Cea mai simplă lucrare, și prin urmare cea dintăiu, iese a pune feliile făcute din solide pe hîrtie și a trage cu plumbul pe lingă contururi. După ce s'a deprins astfeliu cu figurile plane, îl punem să le copieze fără să le așeze pe hîrtie, ci numai de departe.“

După ce copilul a căpătat, prin vre o metodă asemenea a celei ce propune Dl. Wyse, o sumă de cunoștinți geometrice, se poate face un pas mai departe, obișnuindu-l a cercetă cum sînt figurile făcute fără ajutoriul feliilor de solide: ațînd astfeliu tot o dată într'însul dorința de a le face exacte și arătîndu-i greutatea. Ieste sigur că geometria (cum arată și numele ier *geo*-pămînt și *metria*-măsură) a luat început din metodele aflate de meșteri și de alți oameni pentru a luă măsuri exacte pentru a pune temelii zidurilor, pentru a măsura grădinile, etc, și că s'au strîns adevărurile geometrice la un loc cu scopul de a se folosi de dîneze la aceleași lucrări. Tot astfeliu trebuie să le arătăm și elevului. Punîndu-le să taie bucăți de carton pentru a face castele de cărți, să desemneze diagrame pentru podoabele ce va zugrăvi; punîndu-l la mai multe lucruri, trebuie să-l lăsăm cit-va timp să se năcăjască singur cum s'au năcăjit oamenii primitivi. Va află astfeliu prin experiență cit de greu se poate ajunge la scop numai prin ajutoriul simțurilor. După ce își va fi dezvoltat puterea de a înțelege, și va ajunge în vîrstă de a putea întrebuintă compasul, va înțelege de ce folos îi iese, dar va fi năcăjit de imperfecția metodei aproximative. Putem să-l lăsăm într'acest punct cit-va timp. Întăiu pentru că iese prea tînăr pentru a se

ridică mai sus ; apoi, pentru că trebuie să simtă nevoie de metode sistematice pentru construcții. După principiile noastre, adevărata pregătire pentru studiul geometriei ieste un exercițiu îndelungat în artele de construcții pe cari le va ușura geometria. Luați aminte că și aice natura ne arată calea. Copiii au multă plăcere de a zidi, de a tăea lucruri din hîrtie, gust, care încurajat și îndreptat, nu numai va pregăti calea pentru ideile științifice, dar le va desvoltă și ghibăcia minei, care lipsește așa de des.

După ce facultățile de observare și de invențiune vor fi căpătat puterea cerută, vom putea inițea copilul în geometria empirică ; adecă în geometria care dă deslegări metodice, dar nu le dovedește. Dar ca și alte treceri în educație, aceasta trebuie să fie făcută ca din întâmplare ; și relațiunea geometriei cu arta de a zidi, de a construi trebuie întrebuintată și mai departe.

Puneți pe elev să facă din carton, un tetraedru, ca acel ce i-l arătați ca model, prin aceasta îl interesați a deslegă o problemă care va formă începutul studiului. Elevul vede că pentru a reuși, trebuie să facă patru triunghiuri cu laturile egale și să le așeze în niște pozițiuni particulare. Fiind că nu cunoaște o metodă exactă, află, punind tringhiurile în pozițiunea cerută, că laturile nu se lipesc și că vîrfurile nu se întilnesc în vîrfurile tetraedrului. Îi putem arăta (atunci, cum prin ajutorul compasului putem construi triunghiurile tocmai așa cum trebuie ; și, după ce a văzut că altfelii nu poate nimeri, se va bucură de descoperirea ce i-am făcut. După ce l'am ajutat la deslegarea celei întâi probleme pentru a-i arăta felii metodelor geometrice, trebuie să-l lăsăm să deslege singur, cum va și mai bine chestiile ce se vor îmfațoșa. Să împartă o linie în două părți egale, să ridice o perpendiculară, să facă un pătrat, să împartă un unghi, să tragă două linii paralele, să descrie un exagon, va reuși cu oare care răbdare, singur. De acoloa, încet încet il vom duce să deslege probleme mai grele, pe cari le va deslegă bine, sau va încercă a le deslegă, dacă știm cum să-l luăm. Mulți cari au crescut sub disciplina cea veche se vor îndoi despre adevărul vorbelor noastre. Cu toate acestea vorbim din experiență, și din experiență repetată. Am văzut o clasă întreagă de copii interesîndu-se pînă ntrătită de deslegarea cutărei sau cutărei probleme, încît așteptau lecția de geometrie cu cea mai mare nerăbdare. Nu de mult, am auzit de o școală de fete în care mai multe se ocupă de bună voe cu chestiuni geometrice, afară din timpul claselor ; și de altă școală unde nu numai că se ocupă, dar o fetiță cere probleme de deslegat Dumineca a casă. Ce probă mai convingătoare putem dori pentru prețul desvoltărei de la sine ! O știință care, învățată ca de obicei, ieste sacă și desgustătoare, se face,

cînd urmăm metoda naturală, foarte plăcută și peste măsură de folositoare! Zicem peste măsură de folositoare, pentru că efectele ei nu se mărginesc la căpătarea adevărilor geometrice, dar adesa produc o revoluție în spirit. S'au văzut copii cari se îndobitocise prin metodele școlare—prin formulele abstracte, temele desgustătoare, abuzul de muncă—desteptîndu-se de o dată cînd incetau a fi niște primitivi pasivi ai ideilor altora pentru a ajunge ei singuri descoperitori. Descurajarea însoțită acestor copii din pricina chipului greșit de a-î învăța, s'a trecut, simțind puțină simpatie, și prin cite-va reușite au căpătat încredere într'înșii, cred că și ei pot face ceva și încet încet se pun cu stăruință pe studiu și reușesc.

Iată și alte exemple date de profesorul Tyndall într'o conferință ținută la Institutul regesc, despre *însemnătatea fizicii ca ramură a educației*.

„Una dintre datoriile ce am avut de îndeplinit, în vremea de care am vorbit, fu de a ținea un clas de matematici; și am văzut că Euclid, și în general toată geometria veche, iese, cînd ne adresăm la inteligența copiilor, un studiu foarte plăcut pentru tinerime. Dar feream pe copii de cărți și puneam în joc inițiativa lor asupra unor chestiuni luate nu din carte. De la început, copilul se simțea rătăcit și nu simțea plăcere, dar nici o dată această neplăcere nu ține mult timp.

Cînd îl vedeam cu totul descurajat, îi povesteam cum Newton zicea că deosebirea între dinsul și între alți oameni, vine de acolo, că ceilalți n'au destulă răbdare; sau că Mirabeau oprise pe servitorii să zică înaintea lui cuvîntul prostesc „cu neputință“. Incurajat astfel se punea vesel la lucru, cu îndoială poate, dar cu hotărîre de a mai cercă. Am văzut ochii copilului strălucind; apoi însfirșit, ce plăcere mai mare de cît a lui Archimede, strigă: „Am găsit Domnule!“ Sentimentul încrederii în sine, ieră de mare preț, și clasa mea însuflețită astfel făcea progrese minunate. Adesa, le dădeam voie să aleagă ori teoremele din carte, ori să caute altele. Nici o dată nu i-am văzut lînd cartea; vroiam să-î ajut, cînd credeam de trebuință, dar de obicei nu vroiau. Acești copii gustase din plăcerile cuceririlor intelectuale, și cătauau prilej de biruinți nouă. Am văzut diagramele lor săpate pe ziduri și pe podele în sala de recreație, și am avut și alte dovezi de interesul ce căpătase pentru geometrie. Din partea mea, numai le puneam aripă; nu recunoșteam de felu

regulele pedagogiei, cum le înțeleg Germanii. Făceam din geometrie un mijloc de educație. Experiența a reușit; și cele mai dulci ceasuri din viața mea sînt acele în cari am văzut dezvoltarea puternică și veselă a puterilor minții la cari mă adresasem.“

(Va urmă).

I. *Nădejde.*

DACĂ.

Dacă glasul mieu resonă ca un glas dogit de clopot,
Ca al tunului resonet, ca al cailor lung tropot

Sau ca toba de războiū;

Dacă voacea-armonioasă de ușoare păserile
Nu s'aude în blăstămul, în cîntarea voace-i mele;

Dac'al munților cimpoiū

Nu'nsoțește nici o dată a cîntărei mele note;

Dacă glasul mieu resonă ca a temniților bolte;

Ca un corb rătăcitoriū;

Ie-că nici o dată'n mersu-i n'a putut șuvoiul rece
Să murmure printre munții ce ca fulgerul îi trece

Bubuind îngrozitoriū;..

Ie-că paserea din codri amuțește în furtună,
Cînd a tunetului cîntec printre nouri lung detună

Dus pe fulgerul aprins;

Ie-că focul cînd cuprinde edificiul stărei-antice

Cînd ruina ne-amerință, ca sdrobindu-ne să pice

Și cînd focul s'a întins,

Nimeni cîntece-amoroase nu va scoate pe a lui harpă,

Nimeni cu paharu'n mînă a tribunilor eșarpă

Nu va'nceinge benchetînd,

Decît, poate, sybariții cari pun în pîntec lumea,

Căror alte ideale, le innădușă rușinea

De a muri la masă stînd;

Decît, poate prostituta, care fără de rușine

Azi sărută pe prieten, mîni pe dușmanul ce vine

Ca să'i dea mai multu un ban;

Decît poate desfrinatul, idiotul sau nebunul

Cel ce moare și n'aude cu urechile lui tunul,

Glasul tunului uman!

Azi nebun în ochii voștri trece cîntecul mieu poate,
Căci, copiii ai altor vremuri, a cîntărei mele noate

Să'nțelegeți, nu puteți;

Mină, nebun în ochii lunei, voi veți trece fără doară,

Căci deasupra astor flăcări, ați jucat mereu pe șfară

Fară'n gînd măcar s'aveți:

Că pot flăcările coarda să o mistuie pe dată

Ș'acrobați nebun, în chinuri să muriți de astă-dată

Să muriți, amar plîngînd;

Să muriți, fără ca nime să vă scoată din jaratec

Făr ca nimeni să asculte al durerei glas selbatee

Ce veți scoate dispărînd!..

Cînte, cînte cine poate pe Rodica sau Domniea,

Cînte slugele în coruri, infamia, tirania

Ieste datoria lor!

Teu, ce nu-s legat de nimeni, ce n'am pus la preț cîntarea,

Ce ca arma oțelită nu posed decît strigarea,

Glasul lirei zdrobitor,

Voiu cînta ca și șuvoiul care trece pe sub stîncă

Cu a tunetului voace, spunînd ura mea adîncă

Ce mă roade ne'ncetat;

Spunînd chinul omenirei, a mizeriilor scene

Ale zorilor dreptăței aurite, mîndre semne,

Viitoru-apropieat!

Bruxelles
1882

Const. Mille.

UNUI POET DECORAT

Poete, iată-ți visul acum realitate :

Domniea te cinstește cu-al meritului semn,

Uitînd că lingă dînsa și sfînta libertate

Pe harpa-ți ai cîntat-o, c'ai mers și mai departe

Minat de-al inspirărei spirit mareț și demn!..

Poete, iată-ți visul; căci visuri sint atite:

Homer sărac Elada cînta rătăcitoriu

Și Promoteu sub ghieara aquilei ne'mblinzite

Ce-i scormolea plămăii cu unghiul oțelite

Salvarea omenirei visa triumfătoriu!..

Oh! unii trec prin lume, curați și fără pată
Desprețuind o lume îmbătrinită'n reu:
Blastăm le ie cîntarea, blăstăm le-i viața toată,
Șoimii iuți cari'n albastru cu-aripi întinse'noată
Sfidind și om și fire și ceriū și D-zeu!..

De mor; în ceasul morței curat le ieste gîndul:
A slugăriei spectru nu aū la căpătăiū
Amicii pe a lor, groapă cununii depun de-arîndul
Curajul lor, dușmanii cū cinste admirîndu-l
Spre-ai proclamă de geniū ades sînt cei di'ntăiū!..

Așă imi place astă-zi, poetul ca să fie
Persecutat de lume, de nimeni ascultat
Să ducă viața'n chinuri, să tune'n tirănie
Și urmărit de dînsa, proseris și'n sărăcie
La nimeni să nu-și vîndă condeiul inspirat!..

Pribeag pe calea vieței să nu-l cunoască nimeni
Obscur, să văză prostul cu daruri resplătit
Să-și singere talentul, cu-ai lipsei negri pînteni
Să-și aibă locuința sub ceriū sau în respînteni
Dar liber să blastăme tiranul înjosit!..

Să rătăcească'n lume, moșneag sărac să moară
Cu idealu 'n crieri, cu răzbunarea 'n suflet
Și cel din urmă cîntec, ca cel di'ntăia oară
Să fie pentru lume suprema iei ocară,
Glas trist pornit din fundul curatului seu cuget

Poete lasă tronul; la slabele-i picioare
Nu nasc a libertăței și-a geniului scîntei
Nu unde-i înjosire se naște omul mare:
Vultanul, de îi mîndru, nu naște la 'nchisoare
Ci sus pe stîncă pleșă, pe vîrfurile iei!..

Te du ca și alt-dată, în hrubele murdare
Describe vieța neagră, acelor ce sînt jos
Din glasul lor fă astăzi puternice fanfare,
Lăsînd la cei nemernici o cruce înjositoare
Și zboară ca vultanul sub ceriul luminos...

Bruxelles 1882

Const. Mille.

Ianuarie

La adresa D-lui Gîrcineanu.

Pentru a aduce un început de lumină în ideile D-voastre privitoare la timpurile „marelui Ștefan“ despre cari ziceți:

„După cele ce știm despre Marele Ștefan, putem zice cu siguranță [notați că ați pus cu siguranță]; că iel, dacă nu s'ar fi răzâmat pe iubirea tuturor locuitorilor țerei și n'ar fi îngrijit de ei ca **un părinte** [frumoasă cunoștință de istorie mai aveți, puțin lipsește să nu ne scrieți despre domnit romîni în stilul admiratoriū al D-lui V. A. Ureche. Reu model, D-le Gîrcineanu, reu model!!), n'ar fi domnit așa de mult și n'ar fi îndeplinit atîtea *sapte mari*, în tot cursul domniei sale! (Se înțelege. De exemplu Ludvic al XIV-lea care a domnit așa de mult, a fost iubit până la atîta de popor încît l'au petrecut cu bulgări, cînd îl duceau la mormînt. Pasă de mai iea ca dovadă de iubirea poporului timpul îndelungat al domniei!“ — No. 12 „Contemporanul“ pag. 442.— Pentru a aduce lumină am zis, reproduc aice fără alte adause o bucată din nuvela „Ursita din *Revista literară și științifică* din 1879 pag. 85, nuvela e de Dl. Hîjdău, de care cred că veți fi auzit, că s'a ocupat mult cu istoria Romînilor:

„Și'n adevăr, preșința hoților era atît mai lesne de ghicit, cu cît în genere finitul domniei lui Ștefan cel Mare se deosebia prin o neînchipuită înmulțire a numărului haiducilor, mai cu sémă în partea nordică a Moldovei, incununată cu munți neștrăbătuți și codri verguri. E destul a zice, că unul din căpitani hoților, celebrul Mihu-copilul, despre care vorbește poesia noastră națională și cronica polonă a lui Martin Bielski, isbutise a aduna sub povățuirea sa nu mai puțin de zece mii de haiduci.

Necurmatele resbóe ale lui Ștefan-vodă, luând neconținut pe țerani de la sapă la armă, au sărăcit cu desăvârșire clasa de jos a poporului, pe care o mai apăsau și boerii, căci Domnul cruța fôrte mult aristocrația țerei, organizată după modelul feudalității ungare și polone. Așa dară, toți acei ce simțiau în pepturile lor bătënd inime de zmeu, alergară la frunza verde a codrului, sub al cărui adăpost se puneau a pândi și a tăia pe neguțatorii drumeți, mai cu sémă Turci și Armeni, și pe avuta boerime.“

Auzi, D-le Gîrcinene, ai înțeles ce spune Dl. Hîjdău? Feudalitate după modelul celei ungare și polone—zece mii de haiduci, oameni cari fugeau de slujba militară apăsătoare și nedreaptă—iubirea părintească a lui Ștefan arătîndu-se ca la parinții cei vi-trigi: cruțare pentru aristocrația cea puternică, apăsare pentru popor—boerii adăogînd apăsarea lor asupra poporului, etc.. Prin urmare Emil știea ce spunea, cînd a afirmat că D-ta nu ai pose-

dat adevărul istoric și că ai declamat numai ca toți acei cari la fie-ce ocazie ridică minele la ceriū chemînd umbrele lui *Stefan* și *Mihaiū!*

De astă dată destul, dar cu atîta nu scăpi. Așteaptă!

VERAX.

MONSTRUOZITĂȚI POETICE.

Incercări poetice de A. M. A. Bucuresci 1881. A-cesta e titlul unei broșure de 30 pagine ieșite de sub teascurile tipo-litografiei Dor. P. Cucu. În prefața ieși autorul ne spune că: „Inconjurat de grijă și suferință, lovit în sentimentele cele mai nobile de crudul destin“ își dedică „modestele sale scrieri“ amicului seu N. T. B. căruia îi vestește că „că în aceste scrieri va respira numai dureri“ și încheie zicînd.—Fie . . . care n'am nici meritul nici pretențiunea de a fi poet“. Autorul e sincer și ne spune numai un singur adevăr că nu e poet. În adevăr tot ce e tipărit aici are înfățișarea unor monstruoziități produse de vre-un *șircovnic* de pe la *clăntălărie*. Sentimentele cele mai josnice, mai animalice sînt puse în versurile cele mai deșanțate „ce au pretențiunea de a fi à la mode, pentru că se stîlcesc cîte-va cuvinte *franțuzești* ast-fel:

Salvă, tortură. angel, omagii, infirm, palpită, tandru, emoții. distracții, lamentare. consolare. delir, delectînd frapat, passionat, regrete, dămicele. fidelă.

Culegînd cîte-va din aceste *perle* și formînd o frază am pute face biografia autorului în modul următoriu:

„Infirmul autor e torturat în emoțiile cele mai tandre ale amoroaselor sale palpitudini, de angelul infidel după care lamentează fără consolare și totuși delectările dămicelei în chestiune îl pasionează până la delir, atîta e

de frapat de ochii de miere a adoratei, căreia îi depune la picioare omagiile sale“.

Dar ca să nu fiu bănuit de autor că ași fi o limbă rea, să-l punem chiar pe D-lui să ne vorbească. Ast-fel ieată ce zice în o strofă :

Vezi colo o blondină, verigină grațioasă
Cu perle pe guriță c'un ochiș fermecător
Și contemplind adesa figura tei frumoasă
Te simți iubit de dînsa și îi declari amor.

Autorul se ține de cuvînt, căci aceste sînt *sentimentele sale cele mai nobile*. D-lui e foarte expeditiv în materie de amor, mai ales că are fericirea de a fi iubit de toate verginele și de aceea la moment le face declarație de amor. Dar, rămie vorba numai între noi, D-le poet, nu mai spune și D-ta nimănuî — cînd ai făcut lucruri de aceste, nu ți s'a întîmplat nemica ? Părintele verginei sau fratele tei nu s'au dezmiardat cu cîte-va bastoane pe spete ?

Dar vād că m'am întins prea mult. Ți-am pus o întrebare cam grea. Să o lăsăm încurcată !

În altă poezie intitulată „Eri și azi“ și dedicată D-nei X. autorul îi spune cu un curaj poetic :

Erai ieri o regină
A florilor din Mai
O candidă vergină
Un îngerăș din Raiu.

Dar nu mai țești fidelă
O roză-ai mirosit(?!)
Și acum..... ca dămicelă
În lume ar' eșit.

Ți-ai dat samă D-le A. M. A. de ceea ce scrii și publici Domniea-Ta ? Știi cîtă obrăznicie pui și cît cinism în aceste cuvinte desfrîinate ? !!

În altă poezie intitulată : „Amiculuî mieu I. I. D“ și sub titlu scris (Acrostih), aflăm din acrostih faptul că : „Dimitriu moare după Emilia care pentru că iese

polonă refușă al seu amor ‘‘ D-ta D-le I. I. Dimitriu
trebuie să fit foarte măgulit de versurile ce le publică
amicul D-tale D-le A. M. A.

Succes bun, tinere poet, pe arena publicității litera-
re și..... Amin!

București

Mordax.

Monologul unui Cobzariu.

Auleu ! că geru-i Iearna, zeu că n'a mîncat'o lupul!
Frigți frate, mi să pare că mi-i sloiū de ghieață trupul.
Mina-mî vinătă'ncleștata stă de gîtul cobzei mele,
Bocnă-s degetele toate și, de și-s cam gros la piele,
Parcă, zeu, m'ași teme-acuma să le mișc, să nu se strice
Si'n bucăți pe jos să pice!
Ș'apoi pișcă bata-l focul cînd la tilpi, cînd la spinare,
Cînd urechea, cînd piciorul, parcă altă treabă n'are,
De cît hojma să mă'nghimpe, să mă scoată din sărite,
De mă duc nebun pe uliți tot în hopuri și'n sărite,
Și-mî dau duhul, crăp de ciudă, căci se pune pe musteață,
Și-mî adună miș de țurțuri pe sub nas și sloi de ghieață!...

Ș'apoi chiar nici nu-i de samă de-a fugi și nu-i frumos.
Cînd halatul mieū de lină, scump odor trebuincios
Se deșchide'n două lături de se vede căpușala,
Parcăud în urmă glasuri cari strigă halandala:
„Uite mîi cum zboară cioara!... Cir cioroiule mai iute!
„Stai pe loc.... îți pierzi halatul!... cade cobza, uite!.. uite!“
Și de-aceste cite-ți place, căci așa-i se vede scris,
Noi țiganii să fim veșnic de batjocură de ris!
Dar! așa-i și nu-i de acuma; căci mi-a spus tătucia încă,
Că pe vremea lui, sermanul, vai batjocură adîncă!
Ieră mult mai reu de neamul ticăloșilor țiganî,
Ieră mult mai crudă soartă sînt abiea vre-o citi-va ani.
Căci pe atunci ieră țiganul jucărie boierească,
Schingiuit vieața'ntreagă, trebuia'n bătăi să crească
Și să moară'n fiere grele ca un cîne pus la lanț,
Și abiea atunci odihnă de găsea în vre un șant!

Și drept pildă, mi-a spus tata, că'n tro zi de serbătoare,
Se dusesse să se culce în grădină la recoare,
Cînd boierului îi vine să-l întrebă și găsindu l,
Îi croiește'n scara curței două-zeci și cinci de-a rîndul
Cu harapnicul pe șele!.. și pe urmă coarne'n cap,
Fiere strîmte cari mina faco rană pîn'ncap,
Și legat așa, trei zile a zăcut lungit pe spate.
Pentru ce?! ... știi vorba ceia : căci așa-i sfînta dreptate !

Cînd gîndesc oh! mi se face păru'n cap ca o măciucă !

„Cum n'am fost și ieū acolo, i-am respuns atunci, tătucă,
Căci mă jur pe sfînta cruce, zeu, călăul de ciocoii
N'ar fi mai remas o clipă viu și teafăr între noi.
O lovire cu toporul drept în fruntea-i căpținească
L'ar fi doborît, pe urmă, ochișorii să-mi plesnească,
L'ași fi hăcutit fărîme și la cini l'ași fi-dat,
Fără frică, fără milă, fără leacă de păcat !
Ear ciolanele-i de fieară le-ași fi măcinat cenușă...
Căci tătucă, nu-i cu dreptul să fi altuia păpușă,
Nu-i cu dreptul, să-mi ucidă tatăl mieu și să-l privesc
Și'n noroi, cerînd iertare, fruntea mea s'o tăvălese!
Nu-i cu drept, tătucă dragă, și dreptate e pe lume
Și chiar trebuie să fie, este, nu-i numai un nume!“
„Măi băiete 'mî zise tata, țiești nebun, ție 'ți lipseste
Mult din doage ! ești prea iute, stai puțin și te gîndește,
Că ieră boierii în țară, baș-boierii, magnat de frunte
Și bogat !.. ferească domnul cînd vroia să se încrunte !
Chiar boeri fugeau de dînsul cînd țipă ca un balaur
Ce mai lehăiești din gură !.. el vultan și tu... biet graur !
Măi nebunule ! să-ți spue cei bătrîni, țin bine minte
Că'ntr'o zi chiar se luasă la harțag: ei! doamne sfînte !
Să te fi făcut de-o parte și să fi văzut, băiete,
Cum cuconul Andronachi se vîra tot în părete,
Cînd boierul mieu la dînsul se răstearu din ciubuc
Și cum o tiuli pe ușă, alergînd ca un năuc !
Da! cuconul Andronachi care acuma-i boierii mare,
Necum noi!... ei! spune-acuma tot că-i șagă ți se pare
Măi copile uite'ncoace am mîncat mai multe paște,
Sînt bătrîn și-ți spun atîta, un păcat mereu te paște!

Țineți gura! nu te face prea voinic și nu te pune
Cu cei mari și te desvață de lătrările-ți nebune

Căci ai s'o pătești odată de vei zice, Doamne ce-i!
Și'n zădar milostivire de la oameni ai să cer!"

Ieată cum grăi tătuca !.. Totuși mie mi se pare
Că de mi-ar ieși acuma vre o dihanie'n cărare
Și-ar vroi să puie laba,... l'ași pocni cu cobza'n frunte;
Fie cit de boeriū mare, nu-i dau voie să mă'nfrunte!
Căci ce-mi pasă?.. bat din cobză, dar o bat cînd mie-mi place
Ș'am bătut-o toată ziua. Noaptea 'ntreagă dorm în pace
Știu că nu m'așteaptă biciul, nici păgnul de ciocoliū.
Vremea s'a trecut, cucoane !... sintem oameni ca și voi!
Auleu !... țiganu-i liber ! să trăiască libertatea,
Să trăiască țară noastră, căci ne-a dobîndit dreptatea
După veacuri de robie!... să trăiască cobza mea,
Să trăiesc și ieu cobzariul fericit pe lingă tea!
Căci miū dragă sorioara. Dragă cobza te iubesc,
Tu-mi alungi a mele chinuri și cu tine mă hrănesc !..

Cînd te string încet la mine
Cobză, draga mea-
Și de dor să plîng îmi vine
Să mă simți ași vrea!
Dar tu simți așa-i?... răspunde !
Jale și nevoi,
Și cînd dorul mă pătrunde
Plîngem amîndoi!

Cit pe ce să uit eu totul că sînt treaz și merg pe stradă,
Începusem căzăceasca!... lumea vine acuși grămadă
Și mă cîrîie, „cîr, cioară !..“; Chiar nu m'ași miera de loc,
Căci priviți-mă cum soarta azi de mine-și bate joc,
Toată vara avusesem straiū de iernă călduros
Și căciula țurcănească, o purtam de mult, s'a ros;
Azi cînd gerul dă la mine și mă pișcă de urechi
Pălărie port de paie și șalvari de ață, vechi!
Auleu! uitam halatul.. îi halat și nu bucluc,
Mi-i de toată îndămîna și jeletcă și surtuc.

Minunat !.. cu toate aceste simt că gerul mă pătrunde.
Dracul știe cum de vîntul șueră cînd nu-i pe unde
Nu vād borte ; ba adecă cam zăresc vre-o două, trei,
Încă una, ș'apoī alta și mai multe chiar de vreī.
Nu-i de treabă negustoriul ; m'a boit m'a înșelat,
Mi-a vindut un ciur, o zdreamță, ferfeniță nu halat !,...

Aşa-i soarta țigănească ! nu se rupe ața groasă
Ci de unde-i mai subțire, mai netrebnică, mai roasă.

Căci avem multe păcate

Noi sârmanii rupți-n spate !...

Vai ! de noi sârmanii nemernicii rătăciți în astă lume,
Noi, pe cari mulți din oameni ne numesc cu ifos, spume,
Drojdi și gunoaie, pleavă ce se spulberă în vânt,
Fără drept s'avem odihnă, s'avem hrană pe pământ.

Vai ! de noi căci n'avem pîne, n'avem haine, n'avem foc
Si flămînzii cînd ne zărește cel sătul își bate joc,

Și la muncă ne trimete

Bolnavi, vai ! și rupți în spete !

Dac'asa ni-i scrisă soarta cu amar ca să trăim
Oare nu ar fi mai bine pe pămînt să nu mai fim,
Lumea s'o lăsăm aceluî care'n lume e boeriû,
Noi să mergem cu grămada, fie-n iad, fie în ceriû !.
Ce ?... la ceriû ?... d'apoi acolo ca s'ajungî trebuie să morî
Și n'asî vrea să las pămîntul și să trec mai sus de norî.
Ce-i în mîna nu-i minciună !... Sigur m'asî căi amar,
De-asî da vrabia din palmă pentru vrabia din par.
S'apoi dă, mai știî ce poate să se'ntimple în ceea lume,
Mai ales cu noi țiganiî fără sprijin, fără nume ;

Dumnezeu ș'acolo, sigur, ca și-aice pe pămînt
Pe țiganî nu-i bagă'n samă ; îi boeriû într'un cuvînt,

Și-asî păți-o mult mai reu

Cu cuconul Dumnezeu !

Nu ! mai bine stau aice, deși-s vremuri ticăloase,
Deși uniî mușchi 'ndoapă pe cînd alțiî rod la oase,
Deși unora zîmbește traiul vesel si cu haz,
Pe cînd alțiî mor de foame și de chin și de năcaz !
Nu ! mai bine stau aice; desi deger Iearna'ntreagă,
Voiû trăi aici pe lume, căci ș'asa mi-i lumea dragă !...
Iearna trece, vara vine, Ieară-și soarele zîmbește
Și cu razele de aur toată ziua mă pălește ;
Florile pe cîmpul verde dau miros îmbătător,
Păsărelele prin crînguri ciripesc încetișor,
Și cobzariul se gătește, umflă cobza sub-suoară
Ș'o pornește sprinten, vesel, ca o pasere ușoară
Tot cu cîntecul pe buze și cu ochii zimbitori,
Veseliînd cu glasu-i dulce pe sârmanii muncitori,
Poposînd cînd la o crîsmă unde vinu-i șugubăt,
La-i băut-îți numeri pașii, sprijîndu-te pe băț ;

Cînd la alta, cu crișmariul tești prieten din pruncie,
Bînd cu dînsul toată noaptea uiți cea neagră sărăcie.
Ș'apo'n zi de serbătoare, hora falnic se'nvirtește,
Drîngănînd pe strune vesel stă cobzariul ș'o privește
Și-și aduce-aminte poate, cînd zărește vre-o fetiică
Cu ochi mari cu trupul fraged, cu gurița mititică,
C'a iubit și iel odată.... și oteaz-'n cetișor :

Și de jale și de dor!

Auleu! dar nu-i de șagă, vremea-și face de urit!
Ger de scapără, afară vîntul urlă răgușit,
Și zăpada spulberată dă la om cu strășnicie,...
Hai! să mergem, sorioară, spre culcuș de sărăcie
În vre-o crișmă evreească; nu te duc la mahala, *
În bordeiul meu, desigur glasul tău ar degera.
Știi că lemne nu-s în sobă, prin părății de nuele
Vîntul aprig, răscolește cuibul sărăciei mele,
Și mă șueră de-ai zice c'ar vrei să-și bată joc
Cîrîndu-mă, „cîr, cioară!... ce tot clîntănești din cioc!...“
Hai! la crișmă, sorioară, nu-i de chip de mers acasă,
Doar de vrei ca până'n ziuă ochii chiar din cap să-mi ieasă
Și'n raport să lehăiească vre-un țanțos gulerat:
„Să trăiți!... îs toate bine!... ș'un țigan a degerat!...“

Căci așa-i se vede scris,

Noi țiganii să fim veșnic de batjocură, de ris!

O boeri, magnați ai lumii, cuconași cu ochi de steclă,
Voi ce vă dirziți pe strade cu obrazul ca o sfeclă,
Roși și plini de lucruri bune, săturați peste măsură;
Cuconite zimbitoare, resturnate în trăsura
Ca păpuși împodobite tot în aur și'n mătasă;
Negustori cu burta plină și cu fața unsuroasă
Ce cu mînele supuse vă'nvirțiți prin cea dugheană..
Oameni!... voi de-ați ști năcazul poate o lacrimă pe geană
S'ar ivi, și soarta celor care pier lipsiți de toate
Fără pine, fără haine, voi ați plînge-o poate.... poate!
Ș'ați gîndi la noi sărmanii și din cînd în cînd ați da
Si flămîndului de-o pine, o lețcaie, o para!...
Oh! de-ați ști cum tremur noaptea cînd mă'ntorc trudit acasă
Și cum aerul de ghieată pieptu-mi bolnav greu apasă,
Cum pe scîndurile goale mă fac ghem, mă zgribulesc,
Pe cînd foamea, gerul, truda până-n ziuă mă muncesc,
Oh! de-ați ști ce-i sărăciea, ce sînt lacrimi, ce-i amar
Poate-ați plînge pe cobzar!

Poate! .. poate, dar de geaba!... voi nu știți, n'aveți simțire,
Pardosiți cu blănuri groase, ce vă pasă de-î subțire
Haina mea și dacă iearna mor de foame tremurind :
Cel sătul nu crede'n lume celui care e flămînd!....

Dar tu simți, așa-i? respunde!

Jale și nevoi,

Și cînd chinul mă pătrunde

Plîngem amîndoi!

Bruxelles, Ianuarie 1882

A. C. CUZA.

Cei mai vechi locuitori ai Europei după d'Arbois de Jubainville.

Grupa europeană se deosebea de acea remasă în
Asia prin dezvoltarea cea mare a agriculturii. Cerce-
tările limbistice au arătat că agricultura a fost deprin-
să de grupa europeană după despărțire.

Iată cîte-va dovezi pentru aceasta. Cuvîntul *agra*
care înseamnă în limba ariacă „pășune“, luă înțelesul de
„ogor,“ făcură nume pentru plug (*aratra*), pentru plugariu,
pentru brazdă necunoscute pentru grupa asiatică, ceea ce
dovedește o dezvoltare foarte mare a agriculturii. Cul-
tivau grîul, meiul, orzul, mazerea, bobul, macul, ustu-
roiul, etc... Dădură nume nouă animalelor cunoscute din
Asia încă și domesticiră *rața* (*anti*). Marea de aseme-
nea le ieră cunoscută și în adevăr am arătat că locu-
ieau pe lingă marea Baltică, de aceea cunoșteau focile
[*salka*] și rachi (*kamara*).

Metale deosebite de acele cunoscute din Asia nu
aveau, ci făcuse numai nume nouă pentru unele din-
tr'insele de exemplu *ausa* pentru aur. Armele de piea-
tră se întrebuițau pe lingă cele de bronz, dovadă cu-
vîntul *saxa*, făcut de dinșii din rădăcina *sak* a tăiea,
care înseamnă și cuțit și piatră.—La dinșii se întrebui-
țau instrumente necunoscute în Asia, precum : topoare
(*agsia*), ciocane (*marta*), cuțite (*scalma*).

În privința politică, puterea regilor ieră mărginită de popor (*tauta*) și lângă numele legilor date de rege se făcù un nume nou *lag* pentru cele făcute din voința poporului.

Pelasgii și Iberii au învățat agricultura de la Indoeuropeeni, care o învățase de la popoarele semitice și chamitice din basinul Eufратului, după ce se despărțise de strămoșii *Zenzilor*, *Inzilor*, etc.... Agricultura fu adusă în Grecia, pe atunci locuită de Pelasgi, de *Traci*; în Italia de *Liguri* pe la vr'o 2000 înaintea de Hristos.

Se știe că în Egipt ieră cunoscut plugul și agricultura încă, dintre anii 2850—2400 înaintea de era noastră, dar marina egipteană nu ieră în stare de a pune în legătura țara Pelasgilor cu Egiptul. Pe la 1700, după resturnarea dinastiei păstorilor, au venit cei întâii coloniști din Egipt, probabil din păstorii alungați, dar atunci se cunoștea agricultura de vr'o trei sute de ani, adevă de cînd veniseră *Traci*.

Înaintea de a vorbi înse ceva mai pe larg de deosebitele popoare formate din grupa europeană, să arătăm ce spune Dl. d'Arbois despre Sciti.

Sciti

Faptul cel mai însemnat asupra căruia stăruiește Dl. d'Arbois de Jubainville, iese că, după cercetările limbistice precum și după altele, Sciti făceau parte din grupa asiatică.

Ca dovadă aduce întâiu limba în care se află schimbări de sunete în totul asemenea cu acele din grupa limbilor asiatice și streine celor europene, precum: schimbarea lui *r* în *l* în rădăcina *ruks* (a străluci) cuprinsă în numele unui popor scitic *Roxanii* și în numele fetei lui Darius *Roxana*, pe care o găsim cu *l* în loc de *r* în limba latină, *il-lustris*, și în limba prusiană veche în *lauxnos* (înstelat); prefacerea lui *k* într'o șuerătoare în cuvîntul care însemnă cal, în adevăr în lim-

ba ariacă se zicea *akva*, la Sciți înse *aspa*, foarte aproape de zendicul *aşpa*.

Obiceiurile Sciților ierau de asemenea foarte asemenea cu ale Perşilor, cum toți autorii vechi mărturisesc. Sciții nu lucrau pământul de cât foarte puțin și când îl lucrau vindeau griul; ieși se hrăneau cu carne fiertă, cu lapte și brânză de ieapă. În privința îmbrăcăminteii se știe că Sciții purtau un feliu de pantalon, cari se întrebuintară mai pe urmă la Celți și la Germani. Sciții ierau nomazi și se mutau din loc în loc călări și cu trasurile trase de mai multe părechii de boi.

Sciții au venit din Asiea pe la 1500 înainte de Hristos și s'au așezat în Rusia sudică aproape fără luptă. De o dată puterea lor se întindea numai până la Dnieper și Niemen, dar mai pe urmă se întinseră foarte departe. Prin ajutorul armelor lor de fier biruiră pe Celți din basinul Dunărei și se alungară în Franția de astăzi, iar pe Slavo-Germani îi supuseră și și întinseră domnia până la marea Nordului. Puterea Sciților a fost mai mare în secolul al VII-lea înainte de Hristos.

Sciții au adus în Europa centrală și nordică fierul. Celții și Germanii l'au cunoscut prin luptele ce au avut cu Sciții și apoi l'au putut cumpără de la neguțitorii de aceeași rasă.

Grecii și Latini au cunoscut fierul pe altă cale și de aceea i-au dat și alte nume. Pentru Grecii au avut mare însemnătate *Chalubii*, popor Scitic, așezat în Asiea mică pe malurile Thermodontului, căci de la dînșii primeau fierul.

Tracii

Am spus mai în urmă că grupa europeană s'a împărțit în trei: *Traco-Iliro-Ligurii*, *Celto-Italo-Grecii*, *Slavo-Germanii*. *Traco-Iliro-Ligurii* se arată mai de timpuriu pe scena lumii și lasă amintiri istorice despre dînșii. Dl. d'Arbois de Jubainville crede că Ilirienii

nu erau de cît un ram al Tracilor.— Cel întăiū din popoarele Indoeuropeene care a venit în atingere cu Pelasgii au fost Tracii, ieii au cucerit și pămînturile cari mai pe urmă au fost numite Grecia și parte din Asia mică. Cucerirea Troadei de către Tracii este personificată sub numele de înlocuirea dinastiei lui Teucros prin a lui Dardanos. Tracii au adus în Grecia și cultura viței de vie pe lîngă agricultură, de asemenea călăritul ieră foarte obișnuit la Tracii. De o dată Tracii locuiau în Rusia sudică, apoi au trecut Dunărea și s'au întins în peninsula balcanică, în parte fugind dinnaintea Sciților.

Pentru a dovedi că Tracii nu erau de origină asiatică, ci din grupa europeană, Dl. d'Arbois citează pe Fick care a dat dovezi limbistice în această privință. Să dăm o idee despre aceste dovezi!

În limba Frigienilor (cari erau tot Tracii) roata se cheamă *kikle* cu *k* la început ca și în Grecește și nu cu o palatală ca în limbile asiatice, căci în zend se zice *ciakhra* și în sanscrit *ciakra*; apoi cuvîntul (*kucn*) cîne se află de asemenea cu *k* la început și nu cu o șuerătoare ca în limbile din grupa asiatică (*çvan* în sanscrit și *çun* în zend); și numele unui joc ieră *brikismata* de asemenea cu *k* în loc de *ç* care se vede în rădăcina sanscrită *bhraç*.—Prin urmare limba tracă, ieră din grupa europeană. Apoi din alte fenomene limbistice se vede, că nu trebuie să confundăm limba tracă cu cea elenă sau cu alta care-vă. De cea elenă se deosebea între altele prin obiceiul de a preface pe *g* sau *gh* în *z*, exemple: *zelkia*, legumă, de la rădăcina *ghal* „a crește;“ *zemelen* acuzativul din cuvîntul care înseamnă rob, din rădăcină *gam* „a prinde;“ *zeuma* „izvor“ din rădăcina *Ghu* „a vărșa;“ *mazeus* zeul cel mai mare de la rădăcina *magh*, „a putea“. etc. Toate aceste cuvinte sînt frigiene, vom cită înse și trace: *zalmoxis* care înseamnă „purtătorii de manta“ de la rădăcină cu *gh*, cum dovedește grecescul *chlamys* și sanscritul *ghata*; cuvîntul *dizus* din *Tarpedi-*

zus, Ostudizus, Burtudizus, care se pare a fi din rădăcina *digh*, „a zidi.”

Fără a ne întinde pe larg în privința istoriei Tracilor vom spune, că pentru noi Rominii chestiunea aceasta are mare însemnătate, căci *Dacii*, vechii locuitori ai provinciei romane *Dacia*, ierată un trib trac. Tot Tracii erau și *Gepii*, care de asemenea locuiau în țerile noastre.

Puterea Tracilor a căzut sub loviturile Asirienilor în Asia mică și sub ale Elenilor în Europa. De pierderile lor s'au răsplătit oare cum Tracii cucerind mare parte din Imperiul scitic împreună cu Ilirienii, cari se întinsese până în Panonia.

Liguri

Acest ram al grupei *Traco-Iliro-Ligura* cuceri de timpuriu Galiea și Italia de la popoarele mai din vechi așezate, adică de la Iberi în Galiea și de la Iberi și Pelasgi în Italia. Unde mersă Ligurii învățară pe locuitori lucrarea pământului.

Ligurii au pierdut cuceririlor lor în Italia prin năvălirea *Ombro-Latinilor* din grupa Greco-Italo-Celtă, iar în Galia au fost învinși de Celți cari au așezat domina lor peste Iberi și peste Liguri și s'au întins și în Ispania, pe unde fusese și Ligurii. Năvălirea Ligurilor în Italia s'a întâmplat pe la vr'o 2000 înnainte de Hristos. Năvălirea *Ombro-Latinilor*, după datele lui *Caton cel bătrîn*, putem să o punem în secolul al XII-lea înnainte de Hristos. Trebuie să amintim de asemenea că Ligurii din Italia au fost cunoscuți sub numele de Siculi mai ales și că numele de Liguri s'a dat mai mult celorlalți din Galiea și Spania. Ligurii au trebuit să se lupte cu Iberii și în adevăr *Sequanii* alungați din Galiea au cucerit Italia și au stăpînit'o pîn ce au căzut și ici la rîndul lor sub Siculi, un trib al Ligurilor.

(va urmă)

I. Nădejde.

Cite-va considerații asupra tipurilor omenești.

(*urmare*).

Am zis că nu vom putea da o deslegare deplină în privința tipurilor omenești; să vedem acumă până la ce grad, în general, putem fi împiedecați în descoperirea adevărului.*:

Împiedicările despre cari vorbim sînt de două feluri: unele sînt numai pentru timpul de față, altele înse vor fi totdeauna.—Cele dintăi rezultă din lipsa de cercetări adevărat științifice; în multe privinți prin urmare cu cît cercetările se vor înmulți, cu atît aceste împiedecări vor încetă de a mai fi.—Cecalaltă sumă de împiedecări, dupre care am zis că nu ne vom putea mîntui, nici o dată, rezultă din amestecarea, în toate chipurile cu puțință a diferitelor tipuri omenești; această amestecare neauzită face că de multe ori subîmpărțirile nu se pot face exact. Așa d. ex. putem, numai în mod general, să zicem că în Sudul Europei trăesc oameni din tipul brun; apoi chiar între acei cari cu drept cuvînt se pot numi brunî, cîte grade de amestecări nu găsim?! Unii sînt mai brunî, alții mai puțin brunî, unii au ochii negri curați, alții căprîi, alții chiar verzi sau albăstrii, la unii capul ăeste mai mult lungăreț, de la frunte în spre ceafă, la alții aproape rotund, iar la alții mai mult lat; unii sînt nalți, alții scurți, unii sînt uscăcioși, alții se îngrașă cu vrsta; unii au părul creț, alții, nu, etc. Toate aceste deosebiri ne arată cîte amestecări deosebite s'au produs, amestecări slabe cari nu împiedecă de a pune în același tip feliuritele forme omenești despre cari am vorbit mai sus; dar cari ne arată că un tip ăeste o contopire a mai multor altor tipuri în diferite proporțiuni, așa în cît aproape fie care individ ăeste un amestec deosebit.—Ceea ce am zis despre brunî, putem zice tot cu atîta siguranță și despre *blonzi*, *galbeni*, etc.—Pentru a se convinge cineva despre adevărul acestor afirmări, n'are de cît să observe o grupă oare care de indivizi, din națiile care se socot cele mai neamestecate, și va vedea, că fie care are ceva deosebit, așa în cît ușor îl poate distinge de ceialaltă... Copii din aceiași părinți nu samîna de multe ori de felii și nici o dată complect între dînșii, din cauză că unii moștenesc mai mult

* Să nu se uite că nu-mi atribu-se nici o cercetare, nici o grupare a diferit lor tipuri! Nu fac altă ceva de cît rezam într'un mod mijlociu între știința riguroasă și între știința generală pe care o au oamenii cari știu ceva, fără să se fi ocupat cu știința riguroasă.—Aprecierile generale nu sînt luate din vre un autoriu: se înteleg înse că sînt provocate prin cea ce am în cap tot din diferitele cărți.

caractere de ale tatălui, alții de ale mamei, alții de ale strămoșilor din partea tatălui și alții de la acei din partea mamei, pe lângă că strămoșii și părinții sînt și ieri ameste-uri feliurite!—Iată de i unde ni se înhide calea cercetărilor!—In aceste privinți, în aceste amărunchimi în silite mai tare de cît *Nodul Gordian*, nu poate și nu trebuie să se pierdă știința! - Cînd zicem că știința nu poate lămuri aceste lucruri, asta nu însemnează că dacă s'ar aplică cercetarea științifică la aflarea tipurilor cari prin amestecare ne-au dat forma particulară a unui individ, nu s'ar putea afla, după oare care muncă, ceea ce căutăm! Asta s'ar putea face, mai ales în viitoriu cînd cercetările vor fi mai complete; dar tot rămîne o parte care nu va putea fi lămurită; căci a cercetă pe fie care individ și a stabili tipurile, din cari provine, iese ceva absurd! Și apoi amestecul fiind așa de neregulat, așa de întimplătoriu în multe cazuri, cercetările individuale, chiar admitînd că s'ar putea face, ar avea oare vre o valoare științifică? S'ar putea deduce vre o lege însemnată?—Probabil-că nu!—Dar am zis și o repetăm nici nu iese o nevoie așa de simțită pentru deplina lămurire a acestor lucruri; destul că știința ne dă mijloace de a putea afirma, în general, că în cutare caz iese un amestec din cutare tipuri principale, caracterele generale ale cutărui tip sînt așa sau alt feliu, după cum vom arăta mai departe, etc.

Să trecem acuma la cercetarea mijloacelor pe care ni le dă până acuma știința, pentru a putea schița în general împărțirea oamenilor în grupe; să vedem ce cale generală trebuie de urmat în cercetarea caracterelor de asemănare și deosebire.

W.

(va urmă).

DIN EXIL.

Părăsit de chinul vieții cînd respir în liniștire,
Cînd durerea ne'mpăcată o minută m'a lăsat
Gîndu-mi tainic cătră tine fugi, zboară cu iubire
Cătră tine drăgalașul vis al unui exilat

Uit atunci mizeria crudă care'n ghiara sa mă strînge,
Uit și-a lacrimilor rîuri ce din ochii miei au curs,
Uit desprețul meu de oameni care'n inima mea plînge,
Uit și dușmanii miei cari la preț capul meu l-au pus,

Și pierdut în nălucirea unei tainici reverii
Te văd dragă cătră min' ațintind privirea ta,
Foc din soare care-ar arde ghieta iernei din cîmpii.
Oh! atît amor, iubită, ochii tăi pot revărsa,

Și pătruns adînc în suflet de-al tău chip de poezie,
Cînd pe fruntea ta senină cugetări mărețe zbor,
Tu-mî inspirî un dor puternic, o ne'nvîrsă nostalgie
Lenoiînd în sinu-mî focul ce-l aprinde-al țerei dor.

Oh! atunci noi vizionarii de-am putea în clipa mare
Am sfîrmă cu-o lovitură piedestalul nedreptăței,
Deprăvata omini're ne-ar privi cu'nfiurare,
Am fi cei întăii pe lume falnicii solii Libertăței.

De-am putea! . . . Dar pe ce cale gîndu-mî fugе fără de veste?
Ce foc sfînt îmfăcărează toată fruntea mea arzînd?
Mă deștept! . . . Oh! grozăvie! Ai fost numai o poveste
Tu iubită! . . . Și ieu singur plîng exilul blestămînd!

Paris 1382.

P. Martin.

ȚIGANUL ÎN CORT.

[Anecdotală populară]

Într'o iearnă friguroasă nu știu cum prin ce noroc
Un țigan din întîmplare se'nțolise c'un cojoc,
Și nebun de bucurie cînd cu iel s'a îmbrăcat
Zise: „Haide, să mă primblu, să mai ies și ieu din sat.
„Căci, ce dracul, numa'n casă să tot șezi necontentit
„Acătărei nu mai ȳeste, te iea naiba de urît.“
Deci pe-un deal de sat departe cum ȳeră un ger cumplit
A ieșit ca să se primble; dar pe drum a întilnit
Pe un om c'o bieată leancă subțirică îmbrăcat,
Ce mergea mai mult la fugă gheboșat de frig spre sat:
Cum văzù țiganul leanca se opri de mers pe loc
Și gîndi privind la dînsa: „Bată-l focul de cojoc,
„Ce mi-i bun?! De frig îmi ține, dară șede slut de tot
„Și cam pute, zeu, la dracul. . . . cum așî face ca să pot
„Să mi-l schimb cu omul ista, să-mi dea leanca de pe iel...
„Hai să văd cu D-oamne ajută n'așî putea ca să-l înșel. . .“
Bieata leancă ce e dreptul cîte cumpene a fost tras
Din tunică soldățască un biet laibăr a ramas.
Se zărea pe icî pe colo cîte-un petec roș pe ȳea
Și vro trei sau patru nasturi pe la piept îi strălucea.
Deci opri pe om în cale și'ncepù a-l întreba
A sa leancă de voește pe cojoc a o schimba

Voiea omul ca s'o schimbe, dară inse tot credea
Că țiganul suguește, dar vedea că stăruia.

Incepù să spună omul că e straiū împărătesc,
Ca e scumpă și de-aceste strae nici se mai găesc.

Spunea omul, dar țiganul parcă vra să nebunească,
Cin : vedea albastră leanca, cam cu roș și soldătașcă.

In sfirșit gătiră tîrgul și cojocul a schimbat;
Omul s'a'mbrăcat cu dînsul și pe drum a și plecat.

Iar țiganu-acum cu leanca îmbrăcat se fudulea
Deși vîntul cel de iarna păn la case-l răzbătea.

„Bate vinte, că de-î bate poate sufletul să-mi iei
„Dară leanca. . . . cît e cucul „nu mi-o iei măcar să pief.“

Tot așa zicea țiganul, pe iel leanca tot stringea
Ș'alergă de frig la fugă, de credea că strechiea.

Dar pe cînd fugea mai tare, număi a întimpinat
Pe un om cu o bucată de voloc înfășurat.

— „Dar ce haină e aceasta? spune nu ți-i frig cu ȳea?..
— „Da de unde! Ntr'însa frigul n'are unde se ținea.

„Căci e toată număi borte, n'are unde să se'ncurce
„Pe ici întră, pe ici iese și cum într'ășa se duce. . .

„Ș'apoi încă ȳeste bună căci pe drum de poposești,
„Poți și cort să faci din trînsa dacă vrei să hodinești.“

„— Ian ascultă! Dă-mi-o mie, să-ți dau leanca mea pe ȳea,
„— Haide ȳea-ți-o, dar o ține că odor din partea mea.

Apoi desbrăcîndu-și leanca, cu volocul a schimbat,
Bucuros de tot acuma căci și cort și-a căpătat.

„— Dară cată, zise omul, cînd cu leanca s'a'ncheiat
„Pe deal vîntul tot de-a una bate mai împrăstiet,

„Căci mai mai mult pe văi se lasă, unde merge tot buluc,
„Pe deal dar să mergi de-acuma. . . .

„— Lasă că pe deal mă duc.“

Chiar așa făcù țiganul și pe muche apucă
Și tot mēse pănă sara, pănă ce întunecă.

— Hai să-mi fac de-acuma cortul, zise, căci e ger cumplit
„Pe-așa strașnic ger afară nici nu-i vorbă de trăit.

„Dar în cort e altă vorbă. . . . după ce te îndosești,
„Căci încasă nu se cată, te'nvălești cu c' găsești.

Deci volocul de pe dînsul frumușel l'a desbrăcat,
Și voind să-și facă cortul pe un spin l'a aninat.

„— Ia așa, acuma, haide în sfirșit să dorm și ȳeu,
„Mai în tîcnă la căldură și la dos în cortul meu.

„De ajuns răbdat'am astă-zî gerul cît am tot umblat
„Dar acuma ca un pașă, ian să vezi cum șed culcat.

„Zeu acuma vai de-acela care casa lui nu-și are,

„Căci cumplit de frig fără astă noapte mi se pare. . . .

Iată tocma'n acea vreme niște oameni se'ntorceau
Dela lemne din pădure și pe jos precum mergeau,
Inghetat omatul tare, sub picioare scîrțea

Cînd pășau, căci și țiganul de sub cort îi auzea.

„— Ian auzi romîniț tipă în opincî așa-î de ger

„Și mă mier acum afară cum mai șed și cum nu pier.

„De i-ași ști că sînt de treabă, zeu în cortu-mî i-ași chiema;

„Dar așa. . . să-mî fac beleaua? . . . Dacă-mî vor fura ceva?

„Oare tot e frig afară?“ . . . Ian să văd mai zice iel

Și afară-un deget scoase prin voloc încetinel

— Bre! Da frig mai e afară?! . . . Degetul abea-l simțesc

„Și de-acuma înnainte nu mai cer, să nu recesc, . . .

„Căci e ger în astă noapte și'tot chipul mă gîndesc,

„La acei ce dorm pe-afară. . . Vai de dinșii ce pățesc; . . .

„Ieu în cort și mai sînt mort,

„Iară cei de pe afară

„Vor fi morți acum de-asăară.

Se fălea mereu țiganul, cum ședea inghemuit

Cu genunchii strînși la gură și de frig învinițit.

Tremura de frig în cortu-î, trupul mai nu și-l simțea,

Clătăiau în gură-î dinții și abea mai resufla.

„— Oh! De ar fi acum cojocul precum șed colea sub cort

„Ce căduț mi-ar fi. . . De-acum tot cojoc așî vra să port.

„Orî de-ar fi măcar o leancă, Doamne, cum m'așî învâli

„Frumușel colea cu dînsa și de frig nici așî gîndi.

„Dar așa cu cortul numai. . . cine dracul s'a văzut

„Ca să doarmă omul iearna făr'o țiră de-așternut. . . .

„Ș'apoi noaptea asta se codește, se lungeste,

„Tot resar, resar la stele și să treacă nici gîndește,

„Parcă mie mi-î de stele. . . Dar trăsните-ar Dzeu

„Noapte a dracului! . . . La naiba du-te de pe capul meu. . .

„Căci de-ar fi să mor aice, să dea lumea peste mine

„C'am murit; atunce Doamne ce m'așî face de rușine?

„Căci Romîni atuncî cu cîrdul ca la urs s'ar adună

„Și mi-ar zice bată-l focul, lighioae de țigan,

„Natărău cioroiu! La dracul! . . . și nebun și gogoman! . . .

„Ș'apoi ține-te pe urmă, căci atîta țî-î de-ajuns!

„Ca să-ți meargă apoi în lume buhul ca de popă tuns.

Deci precum gîndea țiganul c'am așa s'a nimerit,

Căci din drum vr'o patru oameni înspre dînsul au pornit,

Ș'ajungînd la iel cu toții lingă cortu-î se opresc

Și ghiontindu-l cu piciorul între dinșii sfătuesc:

— „Uite, oare ce să fie?... Oare nu e vr'un țigan?.

— „Parcă-î om...

„— Ce om? Dar uite! Uite-î chiar cioroiu tăman.

„— Bre, bre, bre, ce cioară proastă!“ Oamenii de iel se meară“

Iar țiganul la iei strigă: nu intrați, ședeți afară

„Nu vă las de loc în'nuntru. Dacă aveți ceva de spus,

„Spuneți căci în cort cu capul, despre ușă chiar îs pus.

„— Ian auzi e vie cioara, zise unul dintre iei.

„Scoală, cioară ticăloasă, căci aice ai să piei!

„—Scoală nu măi cirii

„Zice altul dintre dinșii și începe a-l îmblăți“

Iar țiganul de durere într'o clipă se sculă

Lasă cortul și la fugă înspre sat se îndreptă.

Dar precum fugea țiganul singur iel se minuna :

„Uite cum alerg de tare, parcă fug de cine-va“.

Iar în sat pe cînd ajunse orî pe cine înt'inea,

Făr o vorbă să-l întrebe iel așa îi răspundea:

„Dati-mi pace să mă duc, căci cu mine ce-ați avea ;

„M'au bătut nu m'au bătut, asta iese treaba mea“.

Th. D. Speranță.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-I Vasile Ionescu profesor la Școala Normală.

În numărul 9 și 10 am criticat monstruozițiile cele mai săritoare în ochi din broșura D-lui Ionescu intitulată „*Explicări amănunte pentru ortografia română pe baza deciziunilor Academiei etc. de Vasile Ionescu*“ M'am spăimîntat de lipsa de cunoștinți sănătoase și de metodă ce am întilnit în broșura citată și dacă în loc de o critică academică, l'am făcut de ris pe D-I Ionescu, pricina iese că mă unesc cu ideea acelor cari judecă că nu se cuvine critică politicoasă și parlamentară de cît în contra oamenilor serioși, în contra oamenilor cu știință, cari ar fi putut greși în întemeierea ideilor, etc ; dar în contra unor oameni *halucinați*, în contra *spirituștilor* și crezătorilor în descințe și în „*magii îngrozitoare făcute prin descânțe, dar descânțe jerecate cu credință*“, cum iese și D-I Ionescu dovadă „*Direcția progresului*“ criticată în No. 12 al „*Contemporanului*“, se cuvine luarea în ris — Asemenea opere ca „*Explicări amănunte*“, „*Direcția progresului*“, „*Limba română și tradițiunile iei de Baronzii*“, etc. n'ar trebui să vadă lumina zilei, n'ar trebui să găsască cumpărători

și cetitorii — Dar, deși cum am spus, n'am crezut că D-l. Ionescu merită o critică serioasă, totuși ținând samă de întâmplarea că D-l. Ionescu iese și profesor și tocmai la școala normală de unde ies profesorii sătești, am crezut de datoria mea a lumina pe D-l. Ionescu, arătându-i că a apucat o cale greșită, că toată clădirea D-sale n'are temelie trainică, științifică, cu credința că D-sa, cetind cu băgare de samă critica mea, va începe a se îndoi de metoda ce a întrebuițat și că va sili geniul seu neatârnat a apuca pe calea muritorilor celorlalți, că se va pune la studiat regulile fonetice despre care a fost vorba de atâtea ori prin „Convorbirile literare“ în articolele D-lui Tictin, Burla și mai cu samă în ale D-lui Lambrior. — D-l. Ionescu care citește „Convorbirile literare“, putea să le citească mai cu luare aminte, jertfind câte-va ceasuri din cele întrebuițate pentru studierea doctrinilor spiritiste, în care iese destul de tare, și vedea cum încă de mult a fost atacat D-l. Ștefurea de D-l. Tictin și bătut prin ajutorii unor legi fonetice citate pe larg. — În scrierile filologice ale D-lui Burla, cunoscute negreșit D-lui Ionescu, ar fi găsit de asemenea câte-va legi fonetice și ar fi putut, pînă la un punct, face cunoștință cu o metodă mai sănătoasă de cit a D-sale. Apoi mai mult încă, după cît știu, D-sa a stat în legătură cu D-l. Lambrior și a fost sfătuit chiar, să părăsască calea greșită pe care a apucat, i s'a propus să citească gramatica lui Diez sau „Romania“ și în această din urmă putea face cunoștință cu metoda științifică cea mai riguroasă și bazat pe asemenea metodă ori ce generalizări ar fi întreprins, nu puteau fi monstruozițati ca acele din „Explicări amănunte“, putea greși ici colea în amănunte, dar nu greșa peste tot. Acuma înse degeaba se lingușește D-l. Ionescu cu credința că în cartea D-sale vor fi ici colo câte-va greșeli. De geaba, mărul îi putred pînă la simburii, ba și simburii chiar.

Acuma mă întreb, care să fie pricina îndărăptniciei D-lui Ionescu, cum de nu se încredințază de adevărul care din toate părțile i se pune înaintea? După mine, care cunosc bine pe D-l. Ionescu, *pricina trebuie să fie încrederea prea mare în sine și lipsa de judecată logică.* Defectele acestea, ce-i drept, se găsesc la foarte mulți oameni, dar la D-l. Ionescu într'un grad mai nalt de cît la alții — Apoi D-l. Ionescu pătimește și de boala cunoscută prin exagerarea intențiilor dușmănești a celor ce-l încunjoară. D-sa de mult iese convins că iese prigonit și că toți oamenii au rea voință împotriva d-sale, de aceea chiar cele mai prietenoase sfaturi le privește ca lovituri, etc.

Aceste idei ale mele despre d-l. autorii al „Explicărilor amănunte“ le văd întărite prin „Răspunsul“ ce a publicat la critica mea. D-sa vra să dovedească că n'a propus întărirea sunetelor în scop

de a îndreptă poporul român și a-l pune pe calea progresului, ci în scopul etimologismului moderat și că în fraza „să tindem către sunete dure și vioae, și către acțiunile stricte [ca Germanii]“, parantezul iese și numai pentru acțiunile stricte (?) și nu și pentru sunete. — Ceva mai jos recunoaște că a zis: „La un popor pornit în decadentă poate folosi o sănătoasă reformă: de o parte în scriere și rostire în sensul sunetelor foarte și bine stabilite etc.“ Inse, adaugă D-sa, d-l. Nădejde m'a nedreptățit, căci n'a spus că numai de la aceasta reformă nu aștept totul, ci mai cer și un *dicționar* serios și niște *cărți didactice* mai conștiincioase și mai exacte. Se vede că D-sa. socotește că „Explicările“ sînt conștiincioase și exacte de vreme ce le-a pus la clasa II-a!!

Cum că d-l. Ionescu mai propune și alte mijloace pentru a regenera poporul nostru, n'are pentru noi, cel puțin de astă dată, nici o însemnătate. Dar să cităm din nou părțile din broșură unde se dovedește că n'am învinovățit un om fără temei.

La pag. 52 „La Germanii se observă multe întăriri de sunete, ceea ce arată întărirea caracterului, sporirea energiei și năzuința poporului spre cultură.“

„La noi se observă mai mult slăbiri de sunete, ceea ce arată slăbirea caracterului și a energiei.“

Aice se constată, cum vedeți boala de care suferă poporul român și această boală se învederează în limba slăbirea prin sunetelor (!!!).

La pag. 75: „Aceste fapte le putem observa ori-când și asupra noastră înșine. Ele ne arată înse îndestul de lămurit, că poporul care și-a scoborit sunetele vocale înspre baze ori sunetele consoane și le-a slăbit, că acel popor a trebuit să aibă multe de suferit și multe indispoziții, și că i s'au slăbit mult forțele și energia ce avuse o dată [v. p. 52, a, B, j]. Și tot ele ne pot arată că, dacă poporul s'ar reîntorce la sunete mai dure și mai înalte ce a avut în timpurile de viciune și hărnicie, că prin ele din nou s'ar dispune bine [cum se dispune omul cu cântecele vioae] și s'ar face îearăși mai vioii și mai harnic ca mai de mult.“

Am citat bucata întregă, ca să nu zică d-l. Ionescu că-ici utesc idelle și mi se pare că am avut dreptate cînd l'am învinovățit, că vroeste să pue poporul pe calea progresului prin reformă în limbă.

Ați văzut că d-l Ionescu îndrăznește a zice, că parantezul de la fraza citată de mine de la pag. 91, se rapoartă numai la *acțiunile stricte* și la sunete. Să cităm bucata întregă :

Pag. 91 „B). Pentru ca sunetele și limba — și cu ele acțiunile și conștiința — să poată merge în sușu adecă în progres,

trebuie, nu numai să îndepărtăm sunetele corupte și slabe ori îngroșete, cum și acțiunile de indispoziție; ci chiar să tindem neîncetat către sunete viioae și dure și către acțiunile stricte (ca Germanii), întărindu-ni-le și pe unele și pe altele prin o atenție din ce în ce mai întărită, prin o conștiință din ce în ce mai precisă (v. p. 74. 1, 2).“

Și de aici se vede că reforma limbei îi stă greu pe inimă d-lui Ionescu și acuma degeaba se leapădă. Iar dacă acuma s'a convins de deșertăciunea planurilor d-sale și se leapădă de dînsele, pe cât se pare, mă bucur că am reușit și îeu măcar atîta prin critica mea.

La pag. 4 a răspunsului se face dl. Ionescu, că nu înțelege pentru ce am zis, că a ocărit pe D-zeu în cartea criticată. Iată pentru ce: D-sa crede că D-zeu face schimbările din limbă și prin urmare, am crezut că nu iese tocmai respectuos, cînd propune mijloace de a lupta în potriua planurilor lui D-zeu, care se vede că împinge pe Romîni la pieire și pe Germani la progres. Și cred că am avut dreptate. D-l Ionescu zice ironic că îeu poate **laud** totdeauna pe D-zeu!! Cum am să-l laud sau o ăresc, da ă știu că nu-i?! Dar D-sa, care știi că iese, se vede, de vreme ce l'amestecă și în ortografie, îl o ărește și despretuește luptînd în potriua lui. Nu te temi, sumește muritorii, că te va zdrobi în mînia lui?

La pag. 5 a răspunsului zice că îl nedreptătesc, cînd spun că legea d-sale fonetici ă iese: „toate schimbările de sunete fără ni i o excepție sint posibile“. Și știi ce răspunde? Neauzită comedie! Vă citez fraza întreagă: „Pe înd eu arăt că schimbările de sunete nu se fac de atîu treptat prin *evolucie* adică prin tre ere nesimțită de la o nuanță la altă“. D-le Ionescu! Bine d'apoi am zis îeu oare, că d-ta pretinzi că se fac schimbările prin sărituri? Vorba ne iese numai de sint în românește toate schimbările cu puțință. D-ta le admiți pe toate dovadă etimologiile ce propui și chipul cum explici excepțiile

Iată ce zice la pag. 72 e. „In limba ominească, trecută prin feliurite împrejurări și faze, acele schimbări sint atîtu de fe vente —de și puțin băgate în samă—in cît se poate ca, în cursul veurilor, un sunet d. e. un i să percurgă cercul tuturor vocalelor, și în urmă: sau să revină a înepe același cerc, sau să treacă în cercul consoanelor pentru a-l percurge și pe acela; de unde earăși: sau să revină a-l percurge din nou, sau să treacă înapoi în cercul vocalelor; ș. a. m. d.“

Iată un exemplu ciudat de schimbări *d la Ionescu*: sunetul *i* din *video* îl socoate dl. Ionescu ca lung (de și în latinește ieră

scurt) și ne spune că s'a prefăcut în *ă* în cuvîntul *văd* și în *e* în *vede* făcut din *văde*!!

Și apoi n'are dreptate dl. Ionescu cînd dă a înțelege într'o notă de la pag. 23 că ar fi D-sa *cunoscătoriū în re-alele și adin-cur-le limbei românești*?! În adevăr înțacea nota propune D-sa pentru a face un dicționarū pe dl. I. M. Codrescu și ca revizuitori pe dl. Hîjdău, pe dl. Lambrior (pentru limbile romanice) și pe alții pentru limba romînă.

Dl. Ionescu îmi mai spune că pentru a găsi legile fonetice românești, trebuie să se facă mai întăiū cercetări teoretice și apoi bazat pe acele legi teoretice să ne ferească D-zeū de dînsele, departe de pe aceste locuri) să căutăm pe acele practice, reale!!— Da, tare mai iești în metodă, D-le Ionescu, ieu socoteam că trebuie să pornim de la fapte să statornicim legi empirice, cari să ne înfășezeze mai în scurt fenomenele așa cum se par, apoi din compărarea acestor legi să ne silim a descoperi legile adevărate după cari s'au făcut schimbările și să vedem ce schimbări s'au întimplat în cursul limbei.—Cu idei fiziologice, etc, ne putem folosi pentru a găsi calea de la un sunet la altul, dar cu fiziologia și cu logica curată nu merge treaba, căci în adevăr din punctul de vedere fiziologic sînt cu puțința toate schimbările, așa cum le pune Dl. Ionescu în cele două cercuri, numai se înțelege că altfelū așezate. Tocmai din această pricină în limbistică trebuie să ne întemeem pe fapte sigure pe schimbări în adevăr întimplate, nu presupuse și pe legile scoase din acele schimbări, și un om de știință chiar și în asemenea caz, tot cercetează din cînd în cînd temelicia ideilor sale, caută de nu s'a înșelat unde-va, vede de nu cumvā s'a strecurat vre o greșală de logică în raționamentele prin cari a dedus *legile fonetice* și dacă dovezile aduse de dînsul nu s'au slăbit prin alte legi empirice scoase din fapte necunoscute sau trecute cu vederea de dînsul. Tocmai din pricina acestei deprinderi a minței adevăraților oameni de știință, putem cu încredere încercā a le dovedi că s'au înșelat în cutare sau cutare loc, căci iei îndată ce simțesc că prin vre o lovitură bine întemeiată le-ai sfărmat vre o lege empirică, din care scosese legi mai generale, te ascultă, se pun pe lucru, cugeată și dacă văd că ai avut dreptate aruncă cu grăbire din zidirea lor științifică ideile greșite.—Metafizicii de felul D-lui Ionescu fac din contra, pornesc de la *idee*, o năcăjesc, o chinuesc și scot dintr'insa tot ce se poate scôte, apoi caută să întindă sermaneale fapte pe patul lui Procust al convingerilor lor înguste și deșerte.—Pe acești oameni nu-i poți convinge prin fapte, iei au înainte ideea lor și nu voesc să te asculte. Pentru minte metodă aceasta este foarte vătămătoare, de aceea nu am putea sfătui prea mult

pe Dl. Ionescu se apuce altă cale, să arunce în foc tot ce a scris pân acuma, să uite toate etimologiile ce a închipuit și să se pue la studiu, la cercetare, un muncitoriu mai mult pe cîmpul părăsit al științei nu ne poate fi de cît folositoriu.—Atunci se va vedea de iese de vină metoda, orî dacă Dl. Ionescu nu poate chiar înțelege lucrurile.

Dl. Ionescu pentru a se apăra de mine a găsit nu știu de unde un caet de „*lezi fonetice*“, mi se pare de la vr'un elev de ai d-lui Lambrior, căci nu-mi cunosc stîiul mîeu într'însul. Inse trebuie să declar că nu-s adevărate, de sigur vor fi fost scrise greșit. Dacă dl. Ionescu vroeste să-mi critice cursul meu de limba romînă caute foi centigrafiate și la nevoie îi voi putea găsi ieu. In una din legile luate în rîs de dl. Ionescu, vedem că se atribue orî mie, orî d-lui Lambrior explicarea formelor ca *pîne*, *mine*, *cine* din latinîște prin: *panem*, ***pune***, *pone*, *pâne*, *pîne*. In adevăr lucrul stă așa: Dl. Lambrior admite: *panem*, *pone* (cu *on* nazal), apoi *pîne*; ieu de la început înainte de venirea d-lui Lambrior ca profesor la liceu admiteam: *panem*, *pâne*, *pîne*, iar de la venirea D-sale în urma mai multor dovezi în convorbiri private și în urma cursului ținut la Facultate m'am convins de existența formei cu *on* nazal și am admis șirul *panem*, *ponē*, *pâne*, *pîne*. Acuma înse în urma unui articol publicat în „Convorbiri literare“ sub titlul de „Indreptariu“ sînt pe drum de a mă convinge de neexistența formei *pâne* și prin urmare de a primi legea lui dl. Lambrior în totul. Dar pe cît știu nime n'a admis vre o dată forma *pune*.

După ce mă șfichiuește pentru această lege a prefacerii lui a accentuat și urmat de n, mp, mb în i, dl. Ionescu îmi dovedește că legea aceasta nici nu explică pe alți i, ca cei din: „*cîrnat*, *cîrneagă*, *cîslariu*, *cilt*, *înginare* etc.“ Dar cînd am pretins, d-le Ionescu, că prin acea lege să explică toți i din limba noastră. Adecă nu nu s'ar putea, cum și iese, că să se fi produs i după mai multe legi?! Dă-mi voe să cred încă așa, până ce-mi vei dovedi că mă înșel.

(Va urma)

I. Nădejde.

Despre așa numitul magnetism animal.

Voiu vorbi despre niște fenomene ciudate atribuite de oameni necunoscători unei puteri numită *magnetism animal*. Cercetările multor fiziologi au dovedit înse

că pricina fenomenelor de cari ne ocupăm n'are a face câtu-și de puțin cu magnetismul. Acuma trebuie să socotim și magnetismul animal ca pe toate celelalte puteri închipuite pentru a explica fenomenele. Metoda ieră foarte ușoară, vroești să explici fenomenele ce se petrec în ființele viețuitoare,— *puterea vitală* îți vine la îndămină; vroești să explici fenomenele electrice, închipuești o putere, o numești *electricitate*, o înzestrezî cu toate însușirile trebuitoare pentru a da samă de fenomene și te crezi că ai explicat ceva, etc.

Ceea ce a încurcat și mai mult explicarea fenomenelor atribuite închipuitului magnetism animal au fost șarlatani, cari au căutat să înșele publicul, folosîndu-se de lipsa de educație științifică, din nenorocire așa de mare. Unii au mers cu cutezanță pînă la a susține că persoanele căzute în *somn magnetic*, preziceau viitoriul, vedeau prin scînduri, vorbeau limbă necunoscute, puteau cunoaște viitoriul persoanelor ce le întrebă, ori cele mai ascunse gândiri ale aceloră de la cari ar fi avut un inel, o șuviță de păr. Ideile greșite împrăstiate de șarlatani în folosul negoțului, pentru a-și câștiga mușterei au găsit crezare și la deosebiți romanțieri și astfel s'au întins și se bucură de mare crezare. Nu mai caută a cerceta dacă romanțierii, chiar credeau în adevăr, ceea ce spuneau, dacă ierău de bună credință; ori dacă scrieau romanele lor numai pentru ale putea vinde mai ușor folosîndu-se de superstițiile mulțimei. Ori cum ar fi, știința a ajuns acuma în stare a ne explica fără presupunerii neîntemeete toate fenomenele, cari au slujit ca temelie teoriei magnetismului animal.

În explicarea magnetismului animal voiți urma pe *Dl. Regnard* care a vorbit despre *Somn și somnambulism* la Sorbona și și-a publicat discursul în „*Revue scientifique*“ din 26 Mart 1881.

Înainte de toate așa numitul *somn magnetic* nu-i altă ceva de cit o modificare a somnului sau mai bine o boală a somnului. Foarte ușor cad în acest somn

femeile isterice și de aceea și șarlatanii le întrebuintază mai de obicei pe acestea. Dar înainte de a vorbi despre fenomenele magnetice să arătăm cum descrie D-Regnard femeile isterice:

„Nemic nu deosebește la întâia vedere o femeie isterică de una sănătoasă, de cît poate ceva ciudat în fizionomie și în îmbrăcăminte. Istericile în adevăr se îmbracă cu colorii fără armonie; căci pătimesc de o boală a vederii, care le face să vadă lumea în negru.

Innaintea de toate istericile sînt *anesthèsico*, adică nu simt orî numai pe o parte a trupului, ori pe amîndouă. Le putem împunge cu ace fără să simtă durere. Unele nu știu unde li-s mîinile orî picioarele, dacă nu se uită să le vadă. Une orî se frig fără să simțască. Într'o zi o bolnavă de la Salpêtriere văzû în colțun o bortă, luă ată și o cusû, dar cusû și prin carne, fără se simtă vre o durere și tocmai sara se convinse că-și cususe colțunul de picior. Un doctor francez a dovedit că dacă punem plăci de metal pe locurile nesimțitoare, le dăm iară-și puterea pierdută. Dar ce folos! Părțile simetrice cu acea tîmăduită își pierd simțirea.

„Am zis mai sus că istericile vîd reu, de asemenea putem zice că și aud reu. Adesa mușchiî lor sînt paralizați, alte orî stau anî întregî întepeșiți. O emoțiune puternică poate face să înceteze paralizica sau întepeșirea. Această însușire a istericelor au făcut multe minuni.

„Putem ușor întepeși mîna sau piciorul unei isterice. N'avem de cît să-i zmuncim pe neașteptate și iute brațul sau piciorul și va rămînea în pozițiua în care l'am pus.

„Cînd o isterică are să aibă un atac, simțeste mai întaiu ca un ghem care se sue de la stomah spre gît. Pricina sînt contractările mușchilor esofagului.—Apoi de o dată, bolnava scoate un țipet și cade pe spate; ochiî au convulziî și un feliu de spumă vine pe buze. Tot atunci brațele se întind și pumniî se îndoae în a-

fară. Tot trupul se înțepenește. Atunci bolnava scoate un țipet, se încovoae ca un arc, așa că se razimă pe pat numai cu capul și cu călcăele. Apoi începe un șir de mișcări neregulate, cari ține două sau trei minute. După aceasta începe perioada contracturilor. Une ori tot trupul stă țăpăn, alte ori numai unele părți. Când se înțepenesc mâinele, atunci bolnava stă parcă ar fi răstignită și această răstignire poate ținea zile întregi în timpul cărora bolnava nu simte nimic. După această vine un timp de odihnă, ai crede că s'a sfârșit atacul și bolnava doarme. Dar atunci se începe cea din urmă perioadă isterica nu simțeste nemica și are un vis, care se repetă la fie care atac. In această perioadă isterica iese ca un feliu de somnambulă.

„Boala aceasta există din cele mai vechi timpuri. Vrajitoarele din veacul de mijloc nu țerau adesa de cît niște isterice.”

După această descriere a istericelor prescurtată după Dr. Regnard să ne întoarcem la magnetismul animal. — Pentru a adormi o femeie isterică, ajunge să o punem să se uite la un lucru strălucitoriu cam încrucșet; sau mai adesa ne punem înaintea persoanei pe care vroim a o adormi și o facem să să uite drept în ochii noștri, peste câte-va minute ochii se umplu de lacrimi, se încruntă și bolnava adoarme.—Se credea că numai femeile nervoase sau isterice pot fi magnetizate dar *Hansen* un magnetizatoriu vestit a arătat la *Breslau* că ori cine, chiar oamenii cei mai sănătoși pot fi adormiți și profesorul *Heidenheim* tot din *Breslau* a reușit și iel să adoarmă pe ori cine. Faptul că somnul magnetie se poate produce și privind un lucru strălucitoriu, sau ascultind un sunet monoton arată că nu poate fi vorba de un fluid vital, de influința voinței magnetizatorului, etc.. Cauza iese numai fixarea atențiunei asupra unui lucru strălucitoriu sau asupra unui sunet și aceste ațitări paralizază coaja cenușie a creierului.

Omul în somnul magnetic ieste ca și cum n'ar avea creer.

Pentru a înțelege fenomenele ce se petrec în acest caz, să studiem ce se întâmplă cu o broască căreia i s'au scos creerii. — Dacă unei asemenea broaște îi punem o picătură de acid pe picior, vedem, că-l scutură și caută să lepede acidul. Aice ațițarea produsă de acid asupra capetelor nervilor din piele se duce pân la centrurile nervoase din măduva spinărei și de acolo se întinde asupra celulelor cari trimet ațițare la mușchi printr'un nerv anume: mușchiul se contractă și piciorul se strînge. Astfeli de acțiuni se chieamă *reflexe* și ceea ce ieste foarte însemnat, acțiunile reflexe sînt mult mai puternice, cînd crierul lipsește orî ieste paralizat ca în somnul magnetic. Acest fapt ne face să înțelegem pentru ce prin ațițări foarte slabe putem face să se înțepenească mușchiî unei persoane căzute în somn magnetic așa de tare, în cît să putem să o sprijinim cu capul pe un scaun și cu călcaele pe altul și tot să stea țapănă. Ațițările cari în starea naturală, cînd crierul lucrează, sînt în stare să ațițe numai foarte puțin mușchiî, pricinuesc efecte așa de mari, cînd crierul ieste paralizat prin mijloacele ce am arătat mai sus.

[Va urmâ]

I. Nădejde.

Studiul științific al limbei romîne.

(urmare)

În No. de la 1880 din „Romania“ pag. 99 și 336 vedem publicat un articol de Dl. Lambrior și anume despre *A accentuat*.

Întăiî arată că în românește, ca și în celelalte limbi romanice nu se vede vre o deosebire între schimbările suferite de *a* care corespunde unui *a lung* și între ale celui ce corespunde lui *a scurt* din latina clasică.

Prin urmare în limba romană din care s'a format limba română nu ieră de cit un feliū de *a*. Unde nu s'a aflat în condițiuni de a se schimbă, *a*, fie scurt, fie lung, s'a păstrat. Precum în formele :

fagum	<i>fag</i>	scalam	<i>scară</i>
nasum	<i>nas</i>	carnem	<i>carne</i>
partem	<i>parte</i>	talem	<i>tare</i>
etc.		etc.	

I

A accentuat, urmat de **n** sau **m** plus altă consoană se schimbă în românește în **î**. Exemple;

paganum	— <i>păgîn</i>	canem	— <i>cîne</i>
romanum	— <i>romîn</i>	panem	— <i>pîne</i>
canto	— <i>cînt</i>	blandum	— <i>blînd</i>
campum	— <i>cîmp</i>	angelum	— <i>înger</i>
etc.		etc.	

Acest **î** înse s'a prefăcut în unele condițiuni în *i*, în altele în *u*, în cât i vechiū ni se îmfașoșază în limba din zilele noastre și sub aceste forme.

Exemple:

anima (pop. anema)	— <i>înemă</i> — <i>înemă</i> și <i>înimă</i> , etc.
expantico (pop. expanteco)	<i>spîntec</i> — <i>spîntec</i>
molliando	— <i>muiînd</i> <i>muiînd</i> <i>muiînd</i> .

În toate cazurile această prefăcere a lui **î** în *i* se datorește vocalelor *i* și *e* (vocale limbale).

Cu această ocazie explică și formele: *mîine*, *pîne*, *cîne*, *mîini* prin desvoltarea unui *i* din cauza vocalelor limbale din silaba următoare.

Această influință a vocalelor limbale asupra lui *e* nu-î veche, căci în texturile vechi se află cuvinte cu **î** păstrat, din acestea ne citează Dl. Lambrior patru: *grîndină* și nu *grindină* ca astăzi, *demîneață* și *demîneață* în loc de *demineață*, *înemă* în loc de *inimă*, *sprîncene*, în loc de *sprincene*, etc.

În dialectul muntenesc tendința aceasta a prefăcerii lui **î** în *i* sub influința vocalelor labiale s'a întins

foarte departe, în adevăr la muntenii găsim: *singe* în loc de *sînge*, *plinge* în loc de *plînge*, etc.

Schimbarea lui *i* în *u* o atribue Dl. Lambrior vocalelor labiale (*o* și *u*) și dă câte-va exemple: *ambulo*., *îmblu*, *umblu*; *angulus* — *înghiu*, *unghiu*, etc.

După ce a dovedit legea schimbărei, Dl. autoriu caută a află cam în ce secolii s'a întimplat această prefacere.—Pentru aceasta observează că în cuvintele împrumutate în timpurile din urmă din latinește sau din limbele romanice nu se vede schimbat *ân* în *în*, cum arată cuvintele: *bancă*, *constanță*, *garant*, etc..

În documentele de la 1500—1700 găsim cuvinte de origină latină, cari au fost totdeauna în gura poporului român cu *an* schimbat în *în* și cuvinte slave sau italiene, etc, cu *an* păstrat. Exemple: *rană* [slav. рана], *prihană* [slav. пригана], *hrană* [slav. храна], *candelă* [ital. candela], *lance* [ital. lancia], etc...

Cu tot dreptul scoate autoriul din aceste fapte că cuvintele citate nu ierau în limbă pe vremea schimbărei lui *an* în *în* și de aceea au ramas neatînse. Prin urmare fenomenul trebuie pus înaintea secolului al XVI.

Un cuvînt aflat într'un document latin din 1231 și anume cuvîntul *Zumbathel*, de sigur numele! unui sat românesc, care se află tot în acea regiune, numită de altă parte, ori *Terra Blacorum*. Satul se află în Transilvania lângă Olt și se cheamă *Sîmbăta*. U din *Zumbathel* ne dovedește, că se află încă de pe atunci un *i* în silaba *sîm*, prin urmare schimbarea lui *an* ieste mai veehe de cît începutul secolului al treisprezecelea.— Pentru aceasta înse trebuie să ne convingem, dacă în adevăr un strein auzind pe *i* românesc în condițiunile în care se află în *sîmbătă*, l'ar fi îmfațosat prin *u*. Despre aceasta nu încapă îndoială și acuma streini zic, *pune* în loc de *pîne*, *mune* în loc de *mine*, și prin urmare *sumbată* în loc de *sîmbătă*.— Prin urmare, zice Dl. Lambrior, dacă explicarea ce am dat despre *Zumbathel* ieste adevărată urmează că la începutul veacului al XIII-lea fenome-

nul prefacerii lui *an*, în condițiunile studiate, în î se sfârșise.

Pentru a afla o dată mai veche care să ne arăte un timp, când încă nu se începuse fenomenul, Dl. autoriu ia în considerație, că se află în românește câteva cuvinte slave cu *an* prefăcut în *în*. Iată-le: *stînă* (slav. станъ), *smîntînă* (сѣмѣтана), *jupîn* (slav. жупанъ) și cuvîntul de asemenea strein *stăpîn* (bulg. stopan, albanez stopan). Prin urmare aceste cuvinte țerau în limbă, când s'a început prefacerea lui *an* spre *în*. În orî ce caz fenomenul prefacerii nu poate fi mai nou de cît contactul romînilor cu slavii, adecă trebuie să fi început după secolul al VI-lea. Dl. Lambrior ne aduce o dovadă că vîntul *jupan* țera bine cunoscut în Imperiul bizantin prin secolul al X-lea: Constantin Porphyrogenetul ne spune că triburile slave de pe vremea lui se cîrmueau de „Ζουπάνοι γέροντες“, în acea vreme de sigur că întrase și în limba romîna cuvîntul *jupan*. Ori cum întrarea cuvîntului *Jupan* în românește nu iese mai veche de cît din secolul al V-lea (venirea slavilor), nici mai nouă de cît din secolul al X-lea, când cuvîntul țera cunoscut în tot Imperiul bizantin, și schimbarea de care ne ocupăm a început după întroducerea acestui cuvînt. Așă se va fi întîmplat și cu celelalte cuvinte citate,

Aice părăsesc pentru puțin timp șirul D-lui Lambrior și deschis o paranteză.—Unii limbiști au crezut că sunetul *î* va fi fiind luat de la Daci, orî de la Bulgari orî de la cine mai știe ce litfe. Dl. Lambrior ne dovedește, înse că sunetul s'a desvoltat în anumite condițiuni în limba romîna și cît despre Daci, vorbă nu poate fi, căci chiar admitînd că limba lor ar fi avut vre o influință asupra limbei coloniștilor, acea influință nu putea să se arăte tocmai așă de tîrziu aproape la vr'o 800 de ani sau 1000 după colonizare.—Prin urmare pot să se liniștească acei cari strigau împotriva bietului *î* ocărîndu-l cum le venea la gură.

Negreșit că de la *an* la *în* n'a putut să se facă

schimbarea prin o săritură, trebuie să fi fost mulțime de nuanțe mijlocitoare între *a* și *î*. Ieu cred că Dl. Lambrior a reușit să dovedească existența fazei *on*, adecă cu un *o* nazalizat, asemenea sunetului din slav. vechiū îmfașoșă- în scris prin *ѡ*.

În adevăr multe cuvinte cu *on* nazal au intrat în românește și acele cari au intrat într'o perioadă hotărîtă l'au prefăcut în *în*. Exemple:

<i>îzbîndă</i>	din slav.	<i>izbondon</i>	[cu <i>on</i> nazal]
<i>zîmburu</i>	din „	<i>zombrū</i>	„ „
<i>oblînc</i>	„ „	<i>obloncū</i>	„ „
<i>tîmp</i>	„ „	<i>tonpū</i>	„ „
etc.		etc.	

Dacă romîniū la momentul cînd aceste cuvinte au intrat n'ar fi avut în limba lor sunetul *on* nazal nu le-ar fi pronunțat cu *on* nazal, ci ar fi exprimat sunetul strein prin vre un sunet apropiat din limba lor de exemplu prin *on* ne nazal ori prin altă ceva, dar în ori ce caz l'ar fi confundat cu alte cuvinte de ale lor. Dacă înse admitem că *an* se prefăcuse în *on* nazal apropiat în pronunție de *on* slav, atunci înțelegem cum s'au putut ca aceste sunete să aibă pe urmă aceeași soartă.—Prin urmare iese de crezut că *an* se prefăcuse în *on* nazal în cuvintele de origine latină și în cele streine intrate la timp, cînd au intrat și cele slave cu *on* nazal, apoi în toate cuvintele datorate în limbă *on* nazal accentuat s'a prefăcut în *în*.—Prin această presupunere mulțămim și fiziologia, care ne pretinde între *an* și *în* o formă intermediară cu *o*, după spusa D-lui Lambrior,

După ce a reușit cu așezarea legei și cu arătarea unei faze însemnate în trecerea de la *án* la *în*, Dl. Lambrior, caută a explica așa numitele excepții, căci adevărate excepții nu pot să existe.

Innainte de toate ne iese innainte cuvîntul *an* [annus], dar nu-l putem privi ca o excepție, pentru că iese o lege că monosilabele nu se supun la aceleași schimbări ca celelalte cuvinte, prin urmare, cînd am vorbit de legea

prefacerei lui a în î, am subînțeles că e vorba de cuvintele de mai multe silabe.

Apoi vine sufiptul *an* din mulțime de cuvinte românești, precum: *popor-an*, *porc-an*, *șigan*, *munte-an*, *văle-an*, *țăran*, *vul'an*, *prostan*, *curcan*, etc, etc.

După ce cumpănește toate dovezile ce s'ar putea aduce pentru origina latină a acestui sufipt Dl. Lambrior arată că după D-sa sufiptul în chestie iese străin și că acolo unde se află din latinește s'a și schimbat, precum: în *paganus*, păgîn; *veteranus*, bătrîn; *romanus*—romîn, etc.

Pentru a dovedi această idee, Dl. Lambrior arată mai întâiu, că din cuvintele în *an* care cuprind o rădăcină latinească numai foarte puține, de abia două, s'ar putea privi ca formate dintr'un tip latin și anume cuvintele *poporan* (*popolanus*) și *cîrlan* (*caballanus*), pe cînd celelalte presupun alte tipuri. Așa cuvîntul *țeran* nu se poate explica din *teranus*, pentru că în acest cuvînt e nu s'ar fi prefăcut în *ie* și prin urmare nici tîn ț și am avea *terîn*. D. L. crede, că cuvîntul *tărîm* iese din *terranus*. Tot astfel și *cățelan* nu se poate explica din *catellanus*, care ar fi dat *cățelan* sau *cățelîn* și nu cu ț.

(va urmà)

I. Nădejde.

ru
au

CATRA „LITERATORUL“

Mulțămim redacțiunei pentru că ne-a atras luarea aminte asupra D-lui G. C. V, care pătîmește de boala *furtului literar*. Noi n'am băgat de samă la moment, pentru că redactorul părții literare lipsea.—Tot o dată urmînd sfatul prietenilor de la „Literatorul“, le atragem luarea aminte asupra laudelor ce se aduc D-lui Macedonschi la pag 381, laude după noi nepotrivite într'o revistă unde Dl Macedonschi joacă primul rol.

Redacția Contemporanului.
